

Leif Lindberg, Ulla Riis & Charlotte Silander (2005) *Akademins olika världar.* Högskoleverket Rapport 2005:53 R

I rapporten redovisas kortfattat jämställdhetsatsningar i högre utbildning under efterkrigstiden, de material som använts för analyserna rörande den undervisande och forskande personalen, de benämningar på områden och personal som använts samt förändringar i indelningen av SCB:s utbildningsstatistik för den högre utbildningen. Vi diskuterar också vilka jämförelser som kan göras över tid till följd av dessa förändringar.

I rapporten fokuseras på förändringar av könsbalansen inom högskolan under 1990-talet med utgångspunkt från uppfattningen att utvecklingen mot ökad jämställdhet går alltför långsamt. Här beskrivs förändringar i kvinnoandelar bland personalen för åren 1987, 1993 och 2002 och då kan på aggregerad nivå (vertikal) avläsas en stegvis ökning nerifrån och uppåt över tid med riktning mot uppnådd jämställdhet definierat av jämställdhetsintervallet (som anses uppnått när varje kön utgör minst 40 procent). T.ex. kan då visas att kvinnoandelen av de doktorsexaminerade är 44 procent år 2002. I en horisontell analys framgår dock att dessa 44 procent byggs upp av ett antal asymmetriska förhållanden där sju av totalt tolv forskningsområden ligger utanför jämställdhetsintervallet. Två av områdena, veterinärmedicin och farmaci, domineras av kvinnor samtidigt som antalet doktorsexamina inom dessa områden är litet. Fyra områden som domineras av doktorsexaminerade män, nämligen naturvetenskap, rättsvetenskap, teknik och matematik, utgör ca 40 procent av alla doktorsexamina som avlades under 2002. Tabellerna 1 och 2 illustrerar detta.

Tabell 1. Andel kvinnor i högre utbildning 1987, 1993 och 2002.

	1987	1993	2002
Professorer	5 %	7 %	14 %
Universitetslektorer	17 %	21 %	31 %
Forskarassistenter	23 %	24 %	38 %
Doktorsexaminerade	24 %	30 %	44 %
Doktorandnybörjare	32 %	37 %	48 %
Examinerade i grundutbildningen	64 %	63 %	63 %
Nybörjare i högskolan	57 %	56 %	61 %

Källa: Statistiska centralbyrån 2005 www.scb.se, UF 23 SM 0101, UF 23 SM 041.

Tabell 2. Antal doktorsexaminerade år 2002 fördelade på nationellt forskningsämne och kön.

Nationellt forskningsämne	Män	Kvinnor	Totalt	Kvinnor %
Veterinärmedicin	9	18	27	67
Farmaci	7	12	19	63
Odontologi	7	9	16	56
Medicin	323	379	702	54
Humaniora & religionsvetenskap	130	117	247	47
Skogs- & jordbruksvetenskap	28	21	49	43
Samhällsvetenskap	197	180	377	48
Naturvetenskap	253	153	406	38
Rättsvetenskap & juridik	8	5	13	38
Teknikvetenskap	362	128	490	26
Matematik	43	5	48	10
Övriga forskningsområden	9	37	46	80
Total	1 376	1 064	2 440	44

Källa: Högskoleverket NU-databasen.

Nästa steg i analysen av könsbalans i den svenska högskolan var att fördela statistiken på (1) de successiva stegen i en akademisk karriär, (2) fem ämnesområden och (3) kön. Tabell 3 visar förhållandena år 2002. Varje "X" representerar 100 individer och varje "x" 50; röda markeringar avser kvinnor och svarta män.

dominerade av kvinnor vad avser examinerade. Övergångsfrekvensen från grundutbildning till forskarutbildning inom särskilt de två sistnämnda är klart låg jämfört med andra områden. Professorstillgången är mycket begränsad, liksom de akademiska karriärmöjligheterna.

Det framhålls i studien att en huvudsaklig fokusering på den vertikala processen i beskrivningar och analyser av könsandelar blir ett problem, eftersom sådana beskrivningar och analyser kommer att betona förändringens långsamhet. En fokusering på horisontella processer i analyserna, exempelvis fokus på skillnader mellan fakultetsområden eller ämnen, kommer i stället att lyfta fram både områden där förändringar inträffar och sådana där ingenting händer. Olikheterna i skilda utbildnings- och ämnesområdets materiella villkor blir iakttagbara i studier av horisontella processer inte minst vad avser karriärmöjligheter för kvinnor och män. Balansen mellan å ena sidan tillgången till forskarutbildning och anställning och å andra sidan kvinnors och mäns faktiska karriärer är inte densamma mellan utbildnings/ämnesområden.

I rapporten diskuteras utgångspunkter för ett forskningsprogram och formuleras en referensram för fortsatta undersökningar. I denna framhålls, å ena sidan, förhållandet att försöken att förklara det låga antalet kvinnor inom Akademin i olika grad tar fasta på diskriminering eller självselektion. Å andra sidan pekar vi på en diskussion om att Akademin egentligen skiljer sig från övriga samhället. Vissa menar att det inte är så, medan andra hävdar att det finns förhållanden som talar för att Akademin är speciell jämförd med andra sektorer, visserligen med månghundraårig manlig dominans men samtidigt med ett mer än hundraårigt strikt meritokratiskt system som individen underkastas för att kunna erhålla en position. Dessa ståndpunkter får utgöra grunden för en indelning av försöken att förklara underrepresentationen av kvinnor, och särskilt på högre nivåer, inom den svenska högskolan. Fyra kategorier erhålls härigenom:

- 1) Inomakademiska självselektionsförklaringar
- 2) Utomakademiska självselektionsförklaringar
- 3) Inomakademiska diskrimineringsförklaringar
- 4) Utomakademiska diskrimineringsförklaringar.

Det konstaterades i rapporten att merparten av ditintills gjorda undersökningar kunde kategoriseras under (1) och framförallt under (3), i viss mån under (2), medan studier under (4) knappast förkom alls. Studier i anslutning till (2) fokuserade oftast dessutom på vilken roll familjeförhållanden spelar för kvinnors akademiska karriär. Rapporten, som kan hämtas [här](#), innehåller slutligen ett antal undersökningsskisser.